

ემოციურ-ექსპრესიული ლექსიკა მიმართებებში და ქართული სამეტყველო ეტიკეტი

ზექალაშვილი რუსუდან

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი; თბილისი

DOI: <https://doi.org/10.52340/idw.2023.27>

აბსტრაქტი. მიმართვა დიალოგის განუყოფელი ნაწილია, განსაზღვრული კომუნიკანტთა დამოკიდებულებითა და თვით საუბრის ექსპრესიული ბუნებით. სტატიაში გაანალიზებულია ემოციურ-ექსპრესიული ლექსიკის შემცველი მიმართვა არაოფიციალურ კომუნიკაციაში მხატვრული ტექსტების დიალოგური ნაწყვეტების საფუძველზე; ნაჩვენებია მიმართვის მნიშვნელობა ქართულ სამეტყველო ეტიკეტში. ყურადღება გამახვილებულია იმაზე, თუ როგორ აისახება მოუბარი პირის დამოკიდებულება ადრესატისადმი და მისი ემოცია ექსპრესიული მიმართვის მეშვეობით; დახასიათებულია მარტივი და გავრცობილი მიმართვის გრამატიკულ-ლექსიკური საშუალებები და მათი სტილისტიკური შეფერილობა.

აგებულიების თვალსაზრისით გამოყოფილია ერთკომპონენტური, ორ- და მეტკომპონენტური მიმართვები. ერთსიტყვიანი მიმართვებში გვხვდება ანთროპონიმთა კნინობით-ალერსობითი ფორმები, ექსპრესიულ-ემოციური გაარსებითებული ზედსართავი სახელები და მეტაფორულად გამოყენებული ზოონიმები; გავრცობილ მიმართვებში ლექსიკური ერთეულები მარკირებულია ემოციური ელფერის მიხედვით, მაგრამ მათი სწორი ინტერპრეტაცია დამოკიდებულია საკომუნიკაციო სიტუაციაზე, რადგან ორაზროვნების გამო დასაშვებია სუბიექტური აღქმა. გამონათქვამის დადებითი და უარყოფითი ელფერი შეიძლება არ დაემთხვეს ლექსიკური ერთეულების სტილისტიკურ შეფერილობას. მიმართვების მეშვეობით ასახულია დადებითი (ალერსი, შექება, დალოცვა, პატივისცემა...) ან უარყოფითი (აგდება, დამცირება, მუქარა, ვულგარულობა...) ემოცია. ექსპრესიული ლექსიკის შემცველი მიმართვა ფამილიარულ-შინაურულ კომუნიკაციურ სიტუაციაში შეფასებითი ხასიათისაა.

ძირითადი დასკვნები გამოტანილია კვლევის აღწერითი, შედარებითი და სემანტიკურ-სტილისტიკური ანალიზის მეთოდებზე დაყრდნობით.

საკვანძო სიტყვები: ქართული ენა; სამეტყველო ეტიკეტი; მიმართვა; ემოციურ-ექსპრესიული ლექსიკა.

წერილობითი თუ ზეპირი კომუნიკაციის დროს ენობრივ საშუალებათა არჩევას განაპირობებს ბევრი შიდა- და გარეენობრივი ფაქტორი. როცა მეცნიერები მსჯელობენ ფუნქციურ სტილთა თუ ჟანრთა ნაირსახეობებზე, უმეტესად მხედველობაში აქვთ მეტყველების წერილობითი ფორმა და მხოლოდ მის ერთ-ერთ სახედ მიიჩნევენ სასაუბრო სტილს, თუმცა ყოველთვის უსვამენ ხაზს კლასიფიკაციის დიდ სირთულეს [კვარაცხელია, 1990: 11-12]. ვფიქრობთ, ყველა ფუნქციურ სტილში გამოიყენება ზეპირი მეტყველება, როგორც გამოხატვის ფორმა, იქნება ეს ოფიციალურ-საქმიანი, სამეცნიერო თუ ყოველდღიურ-ყოფითი [იხ. ზექალაშვილი, 2012: 143-145]. მოუბარი პირი ითვალისწინებს საკომუნიკაციო სიტუაციას და ამის მიხედვით ირჩევს საჭირო და სასურველ საკომუნიკაციო რეგისტრს.

რაც შეეხება მხატვრულ-ლიტერატურულ სტილს, ის მწიგნობრულ სტილთა შორის ყველაზე რთული და სინთეზური სახეობაა, შეიძლება მოიცავდეს ყველა ფუნქციური სტილის ნიშნებს მწერლის მიზანდასახულებისა და ჩანაფიქრის მიხედვით. „მხატვრულ-ლიტერატურულ სტილში სიტყვის ესთეტიკას უმნიშვნელოვანესი როლი აქვს. ყველა ენობრივი საშუალება აქ მხოლოდ მხატვრული სახეებისა და ზოგადმხატვრული სივრცის შექმნაში მონაწილეობს“ [სანიკიძე, 2009 :24]. მხატვრული ტექსტების მიხედვით შესაძლებელია ბევრი ენობრივი მოვლენის შესწავლა, ამიტომ ჩვენთვის საინტერესო საკითხს ვიხილავთ თანამედროვე მწერალთა პროზაული ნაწარმოებების არაოფიციალური საკომუნიკაციო რეგისტრის (უმეტესად შინაურული ან ფამილიარული ქვესახეობების) დიალოგების საფუძველზე, რაც საშუალებას გვაძლევს, შევისწავლოთ ისინი და გამოვიტანოთ სათანადო დასკვნები. გარდა ბეჭდური გამოცემებისა, საილუსტრაციო მაგალითებისთვის გამოვიყენეთ ქართული ენის ენობრივი კორპუსები.¹

მიმართვის შესახებ

ქართულ ენათმეცნიერებაში **მიმართვა**, როგორც განკერძოების ერთ-ერთი სახე, განხილულია სხვადასხვა ნაშრომში (ა. შანიძე, რ. შამელაშვილი, ა. კიზირია, ლ. კვაჭაძე...). ლ. კვაჭაძის განმარტების თანახმად, „განკერძოებულ სიტყვას ან სიტყვათა შეკავშირებას, რომელიც აღნიშნავს მისამართ პირს, **მიმართვა** ჰქვია“ [კვაჭაძე 2010: 319]. მეცნიერი განიხილავს ერთსიტყვიან და გავრცობილ მიმართვებს (ასევე, შორისდებულებისა და ნაწილაკების შემცველს), მათი გადმოცემის ენობრივ საშუალებებს, ასახელებს გამოყენების სფეროებსაც: დიალოგებს, ლოზუნგებს, მოწოდებებს, მისალმება-გამომშვიდობების ფორმულებს, კერძო და საქმიან მიმოწერას, ორატორულ სიტყვებს [იხ. იქვე: 321-322]. ლ. კვაჭაძემ ყურადღება მიაქცია მიმართვის მეშვეობით გადმოცემულ ემოციებსაც და მსჯელობს მთელი გამონათქვამისთვის მინიჭებულ ემოციასა და გრძნობაზე, გამოყოფს ლექსიკის ემოციური შეფერილობას: „ალერსობითი, ზიზღისა, დაცინვისა, თანაგრძნობისა, საყვედურისა, დანანებისა, შიშისა, თხოვნა-მუდარისა, გულთბილობისა“ [იქვე: 324]. დიდი სამეცნიერო ღირებულებისაა შ. აფრიდონიძის სადისერტაციო ნაშრომი (2003), რომელიც მონოგრაფიად გამოიცა 2023 წელს [იხ. აფრიდონიძე, 2023]. მასში ავტორმა ღრმად და მრავალმხრივ შეისწავლა მიმართვა როგორც ვიწრო, ისე ფართო მნიშვნელობით, გამოყო მისი სახეობები: სახელური ანუ ვოკატიური, ზმნური იმპერატიული და ინტეროგატიული (კითხვითი); დაახასიათა მიმართვების მორფოლოგიური, რიტმიკულ-ინტონაციური და ლექსიკურ-სემანტიკური თავისებურებები, ყურადღება გაამახვილა სოციოლინგვისტურ ასპექტებსა და ნორმატიულ საკითხებზე.

ამჯერად ჩვენი მიზანია, განვიხილოთ ემოციურ-ექსპრესიული ლექსიკის შემცველი მიმართვები და გავარკვიოთ მათი ფუნქცია ქართულ სამეტყველო ეტიკეტში. კვლევის დროს გამოყენებულია აღწერითი, შედარებითი და სემანტიკურ-სტილისტიკური ანალიზის მეთოდები.

უპირველესად უნდა აღვნიშნოთ, რომ მიმართვა დიალოგურ მეტყველებაში მიჩნეულია საკომუნიკაციო რეგისტრის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან მარკერად, მნიშვნელოვანია სამეტყველო ეტიკეტისთვის და თავაზიანობის გამოსახატავად [იხ. ზექალაშვილი, 2017: 123-128]. გერმანელი ენათმეცნიერი **ბერნდ შპილნერი** ხაზს უსვამს მიმართვისა და მისალმების ფორმების სწორად შერჩევის უდიდეს როლს კომუნიკაციაში და წუხს, რომ უცხო ენების

¹ ქვევ – ქართული ენის ეროვნული კორპუსი: <http://gnc.gov.ge/gnc/concordance>; ქვევ – ქართული ენის ვებკორპუსი: <https://www.sketchengine.eu/kawac-georgian-corpora>; ქვევ – ილიას უნივერსიტეტის ქართული ენის კორპუსი: <http://corpora.iliauni.edu.ge>

შესწავლისას, გრამატიკასთან შედარებით, მის ფორმებსა და გამოყენების მართებულ სიტუაციებს ნაკლები ყურადღება ექცევა [Spillner, 2014: 173].

აღსანიშნავია, რომ საზღვარგარეთ უამრავი ნაშრომია გამოცემული მიმართვის სხვადასხვა ასპექტთან დაკავშირებით. არსებობს მიმართვის ფორმებისა და ეპითეტების ლექსიკონიც: A Dictionary of Epithets and Terms of Address, რომელიც ინგლისური ენის 2000 ლექსიკურ ერთეულს მოიცავს [Dunkling, 1990].

მიმართვის უპირველესი (აპელატიურ-მოწოდებითი) ფუნქციის გარდა, გამოყოფენ **ექსპრესიულ-შეფასებით** ფუნქციასაც [ЛЭС, 1990: 341]. სწორედ ამ უკანასკნელზე გვინდა გავამახვილოთ ყურადღება პროზაული მხატვრული ტექსტების მიხედვით, სადაც პერსონაჟთა დიალოგებში განსაკუთრებით ვლინდება მიმართვის ექსპრესიულობა.

მართებულად აღნიშნავენ, რომ „ნებისმიერი სიტყვა თავისი ბუნებით მეტ-ნაკლებად ემოციურია და არაემოციურობის საკითხი საერთოდ არ დგას. ეს უკანასკნელი პირობითი შეფასებაა ემოციური სიტყვებისა“ [სანიკიძე, 2009: 87]. გასათვალისწინებელია ისიც, რომ „ემოციური ლექსიკა გამოხატავს მთქმელის ემოციებს და მას ემოციური შეფერილობის სიტყვები მიეკუთვნება“ [ლოლაძე, 2008:124]. ემოციური ლექსიკის მეშვეობით დადებითი ან უარყოფითი ემოციური ველის შექმნაზე მსჯელობს ნ. გელდიაშვილი თავის ნაშრომში და წერს: „ემოციას იწვევს როგორც ავტორისეული, ისე პერსონაჟისეული ემოციურ-შეფასებითი ლექსიკა“ [გელდიაშვილი, 2022:55].

მიმართვათა ნაწილი შეიცავს ექსპრესიულ-ემოციურ ლექსიკას (მათ შორის – კნინობით-ალერსობითი აფიქსებით ნაწარმოებ სიტყვებს), რომელიც გამოირჩევა დამატებითი შეფერილობით და სათქმელს ანიჭებს ექსპრესიას, ავლენს **შეფასებით** დამოკიდებულებას ადრესატისადმი: დადებითს ან უარყოფითს [ამის შესახებ იხ. ზექალაშვილი, 2017: 123-128].

ექსპრესიული მიმართვები აგებულების მიხედვით

ემოციურ-ექსპრესიული ლექსიკის შემცველი მიმართვები აგებულებით შეიძლება იყოს ერთსიტყვიანი, ორ- ან მეტსიტყვიანი.²

1. ერთსიტყვიანი ექსპრესიული მიმართვები ვოკატიურია და, გარდა არსებითი სახელებისა, გამოყენებულია ზედსართავი სახელები ან მიმღებები არსებითის ფუნქციით. საინტერესოა დიმიწუტივები (საკუთარ სახელთა კნინობით-ალერსობითი ფორმები), რომელთა სტილისტიკური შეფერილობა დადებითია: ბექუნა, მარიკუნა, ბაჩუნა, ციცუნა, გურიკო, სულიკო, მზიკო, პაკო და სხვ. იგივე მიმართვები, ცხადია, ოფიციალურ სიტუაციაში, სამეტყველო ეტიკეტის მიხედვით, არათავაზიანია და ცუდ ტონად ითვლება.

შესაძლებელია მოხდეს პირიქითაც: დადებითი კონოტაციის ლექსიკამ მიიღოს ნეგატიური შეფერილობა კონტექსტში და გამოხატოს დაცინვა ან ირონია.

მაგალითად: „სიზმრების ახსნა თუ იგი, **ჭკუის კოლოფო?**“ ვეკითხები სოგრატს“ (მარსიანი). ამ შემთხვევაში კონტექსტი პოზიტიურია, მომდევნოში კი – ნეგატიური: „სანდრიკ!.. შე **ჭკუის კოლოფო!** კოლოფო კი არა, კასრო“, – სანდროს სახე მოერღვა. იგი ოდნავ გამასხრებასაც ვეღარ იტანდა“ (ანზორ გვარამია).

ერთსიტყვიან მიმართვებად ვხვდებით **ზოონიმებს** (უმეტესად უარყოფითი შეფერილობით): ვირო, ჩოჩორო, ცხვარო, ძროხავ, ძაღლო, ძუკნავ, ღორო, ჯორო, მაიმუნო, დათვო, სპილოვ, ბეჭემოტო, კურდღელო; თუთიყუშო, ქათამო, ინდაურო, ბატო, ყვავო, კაჭკაჭო; ბაყაყო, გომბეშო, გველო, ზვიგენო; კოლოვ, კალიავ, ჭიაყელავ, მატლო... პოზიტიური და საალერსო მიმართვებია: გვრიტო, ჩიტო, ჩიტუნია, ციყვო, ბაჭიავ. დადებითი

² ამის შესახებ უფრო ვრცლად იხ. ზექალაშვილი, 2017: 125-127.

შეფერილობის მიმართვებად ხანდახან გამოყენებულია ფიტონიმებიც: ყვავილო, ვარდო, იავ, გვირილაჲ და სხვ. აღსანიშნავია ისიც, რომ ენათა შორის ამ მხრივ სხვაობა საკმაოდ დიდია. მაგალითად, გერმანელისთვის **ლორით** მიმართვა (Schwein, Dreckschwein – ბინძური ღორი, განსაკუთრებით კი, Sau – დედალი ღორი, ნეზვი), გინებაზე უარესია, **ცხვარი** (Schaf, Schafskopf) კი ჩლუნგს, ბრიყვს აღნიშნავს. ქართულ ენობრივ სივრცეში **ლორით** მიმართვა უხეშია: „**ღორი**, გგონია, ეხლა ჩემს რიგში ჩაგაყენებ?!“ (მარიკა მამალაძე), მაგრამ **ცხვარი** მორჩილ, დამყოლ ადამიანს აღნიშნავს: „შენ გეუბნები, **ცხვარი** მე კი არ ვარ, ამ ნაკადს რომ მორჩილად მივყვები, შენ, შენ ხარ!“ (მარიკა მამალაძე).³

2. ორ- და მეტსიტყვიანი ექსპრესიული მიმართვები

პირის ან კუთვნილებით ნაცვალსახელებს მოსდევს ექსპრესიულ-ემოციური შეფერილობის არსებითი ან ზედსართავი სახელები, ზოგჯერ მიმღეობა:

შე/თქვე + წოდ.: **შე** + მადლიანო, დალოცვილო, ოჯახაშენებულო... შე კაი კაცო! შე კაი ადამიანო! შე კაი დედამამიშვილო!⁴

თქვე + დალოცვილებო, უბედურებო, საწყლებო, არგასაწყვეტლებო, არგასაშვებებო, დალოცვილიშვილებო... საინტერესოა, რომ ასეთ მიმართვებში **თქვე** ფორმა არასოდეს არაა თავაზიანობის გამოხატველი და მხოლოდ პირდაპირი მნიშვნელობით გამოიყენება.

ჩემო/ჩვენო + წოდ.: **ჩემო** + საყვარელო, ბედნიერებავ, სიხარულო, დაუვიწყარო, განუმეორებელო... ჩემო უსაყვარლესო მეგობარო! ჩემო განუმეორებელო ძმაო!..

ჩვენო + წოდ.: მხსნელო, მფარველო...

მართულმსაზღვრელიანი: დედის სიხარულო! პაპას ბედნიერებავ! ბებოს იმედო! ქვეყნის ბურჯო!

ექსპრესიული მიმართვების ემოციური სპექტრი

ექსპრესიული მიმართვები ასახავს სოციალურ ურთიერთობებს და გადმოსცემს ადრესატის მიმართ მრავალგვარ გრძნობა-ემოციას: ალერსს, თანაგრძნობას, სიბრალულს, სიყვარულს, მოწონებას, აღფრთოვანებას, აღტაცებას, მოწიწებას, პატივისცემას, დანანებას, საყვედურს, ზიზღს, დაცინვა-დამცირებას, აგდებას, ირონიასა და სხვ. ამდენად, შესაძლებელია მათი დაყოფა პოზიტიური და ნეგატიური შეფერილობის მიმართვებად.

პოზიტიურ ექსპრესიულ მიმართვებში ხაზგასმულია ადრესატის სხვადასხვა ნიშან-თვისება: ფიზიკური თუ სულიერი მშვენიერება, ჭკუა-გონება, ურთიერთობის სიახლოვე და გრძნობები: **ჩემო** + ლამაზო (ულამაზესო), მშვენიერო, მომხიბვლელო... **ჩემო** + კარგო, კეთილო, ერთგულო, ძვირფასო, საყვარელო, ტკბილო, დაუვიწყარო, ერთადერთო, უჭკვიანესო, ნიჭიერო, უნიჭიერესო, გონიერო; კეთილო ანგელოზო, ყველაზე გულკეთილო და ყველაზე სათნოვ!

ჩვენო + ლამაზებო, ტკბილებო, ჭკვიანებო...

გამოხატულია **შეცოდება**, **სიბრალული**, **თანაგრძნობა**: **შე** + უბედურო, საბრალო, საცოდავო... **ჩემო** + ტანჯულო, საცოდავო, საწყალო...

³ ეს საკითხი უაღრესად საინტერესოა, მაგრამ ცალკე შესწავლის თემაა. ბიონიმების, მათ შორის ზოონიმებისა და ფლორონიმების გამოყენებაზე ქართულსა და ინგლისურ ენაში იხ. ლევიძე, 2017: 100; იქვე: 109.

⁴ შ. აფრიდონიძე ამ ტიპის მიმართვებს უწოდებს **შე/თქვე მსაზღვრელებიან ნაცვალსახელურ კონსტრუქციებს**, ასახელებს ბევრ საინტერესო მაგალითს მხატვრული ლიტერატურიდან, განიხილავს როგორც აგებულებას, ისე სემანტიკურ ნიუანსებს, ყურადღებას აქცევს ირონიულ გამოყენებაზეც [აფრიდონიძე, 2023: 59-63].

ნეგატიური სემანტიკის მიმართეები გაცილებით სჭარბობს პოზიტიურს და გამოხატავს ნაირგვარ ემოციას: მუქარას, დაცინვას, დამცირებას, მასხრად აგდებას, დაკნინებას, ირონიას, ზიზღს, სიძულვილს... ეს უმეტესად სალანძღავი მიმართეებია და ხშირად შეიცავს ობსცენურ ლექსიკას: სულელი, ჩერჩეტო, ბრიყვო, გიჟო, არანორმალურო, გაფრენილო, ჭკუასუსტო, უჯილაგოვ, ყაჩაღო, სამაგელო, საზიზღარო, დამპალო, შობელძაღლო, სირო, ახვარო, კახპა, ბოზო...

უარყოფითი შეფერილობისაა (მრ. რიცხვში): უბედურებო, საცოდავებო, საწყლებო, სულელებო, ბრიყვებო, უნამუსოებო, უსინდისოებო, უპატრონოებო, გათახსირებულეებო, არაკაცებო, შეჩვენებულეებო, უღმერთოებო, ღმერთგამწყრალებო, ურჯულოებო, უჯიშოებო, მამაცხონებულეებო, ოხრებო, ნაძირლებო, გლახებო, გლახაკებო, ბრიყვებო, მამაძაღლებო, შობელძაღლებო, არამზადებო, სატანებო, გოიმებო, ყალთაბანდებო, მაწანწალებო, ძაღლისშვილებო, ღორისშვილებო, ნაბიჭვრებო, ცოდვის შვილებო...

დადებითი შეფერილობისაა: დალოცვილებო, დალოცვილიშვილებო, კაი დედამიშვილებო, ოჯახაშენებულეებო...

როგორც ვხედავთ, ამ მაგალითებშიც სალანძღავი და დამამცირებელი მიმართეები გაცილებით მეტია.

გავრცობილ (ორ- და მეტკომპონენტთან) მიმართეებში ლექსიკური ერთეულები მარკირებულია პოზიტიურად ან ნეგატიურად ემოციური ელფერის მიხედვით, მაგრამ მათი სწორი ინტერპრეტაცია დამოკიდებულია საკომუნიკაციო სიტუაციაზე, რადგან ორაზროვნების გამო დასაშვებია სუბიექტური აღქმა. ამის მიზეზი კი ისაა, რომ გამონათქვამის დადებითი ან უარყოფითი ელფერი შეიძლება არ დაემთხვეს ლექსიკური ერთეულების სტილისტიკურ მახასიათებელს. სასაუბრო-ვულგარული და უხეში მიმართეების შესახებ საინტერესოა ს. ომიადის მოსაზრება. მეცნიერი ასეთ ფორმებს მიიჩნევს „ქართული კომუნიკაციის ეროვნულ თავისებურად... [მათ] წყენინება არ მოჰყვება და აღიქმება როგორც ახლოლობისა და კეთილგანწყობის ნიშანი. სხვა, არამეგობრულ სიტუაციაში აღქმაცა და რეაქციაც რეციპიენტის მხრიდან საპირისპირო იქნება“ [ომიადე, 2006: 191].

მართლაც, შემდეგ მაგალითში ნეგატიური კონოტაცია ქრება, რაც განპირობებულია საკომუნიკაციო სიტუაციითა და კომუნიკანტთა ურთიერთდამოკიდებულებით:

„ნელა, **თქვე გიჟებო**, ნელა“ (მიხეილ ჯავახიშვილი).

„რითი მომკლავ, **შე მათხოვარო**, ტყვია შენ არ გაქვს და წამალი“ (ნოდარ დუმბაძე).

„როგორ იფიქრეთ, **სულელებო**, ეს ხომ სიზმარია“ (ოთარ ჭილაძე).

მსგავსი მიმართეები **მოფერებით-ალერსობითა** (ზოგჯერ მსუბუქ ირონიასაც შეიცავს) და აღარ აქვს ნეგატიური ელფერი, თუმცა აქაც გასათვალისწინებელია საკომუნიკაციო სიტუაცია და კომუნიკანტთა მახასიათებლები.

დასკვნა

ნებისმიერი მიმართვა დიალოგის განუყოფელი ნაწილია და განსაზღვრულია კომუნიკანტთა დამოკიდებულებით, თვით საუბრის ექსპრესიული ბუნებით. ემოციურ-ექსპრესიული ლექსიკის შემცველი მიმართეები გამოიყენება არაოფიციალურ გარემოში და დიდი მნიშვნელობა აქვს ქართულ სამეტყველო ეტიკეტში. მასში აისახება მოუბარი პირის დამოკიდებულება ადრესატისადმი და დადებითი ან უარყოფითი ემოცია.

აგებულების თვალსაზრისით გამოიყოფა მარტივი (ერთკომპონენტური) და გავრცობილი (ორ- და მეტკომპონენტური) მიმართეები. ერთსიტყვიან მიმართეებში გვხვდება ანთროპონიმთა კნინობით-ალერსობითი ფორმები და მეტაფორულად გამოყენებული ზოონიმები.

გავრცობილ მიმართვებში ლექსიკური ერთეულები მარკირებულია ემოციური ელფერის მიხედვით, მაგრამ მათი სწორი ინტერპრეტაცია დამოკიდებულია ბევრ გარეეზობრივ ფაქტორზე, მათ შორის – საკომუნიკაციო სიტუაციაზე.

ფამილიარულ-შინაურულ კომუნიკაციაში ექსპრესიულ-ემოციური ლექსიკის მეშვეობით მიმართვაში გამოიხატება დადებითი ან უარყოფითი ემოცია და თავად მიმართვა შეფასებითი ხდება.

ლიტერატურა:

1. აფრიდონიძე შ. (2023). მიმართვის ფორმები ახალ ქართულში: სტრუქტურა და ფუნქციონირება. თბილისი: ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
2. გელდიაშვილი ნ. (2022). დადებითი და უარყოფითი ემოციური ველის შექმნის შესაძლებლობები მხატვრული ტექსტის (XX საუკუნის ქართული მცირე პროზის ნიმუშების მიხედვით). სამეცნიერო შრომების კრებული No. 1(35). იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. თბილისი: გამომცემლობა „პრინტჯეო“, 48-58. DOI: <https://doi.org/10.52340/tuw.2022.01.35>
3. Dickey, Eleanor (1997). Forms of address and terms of reference: J. Linguistics 33. Cambridge University Press.
4. Dunkling, Leslie (1990): A Dictionary of Epithets and Terms of Address. London/New York: Routledge. Finck von Finck
5. ზექალაშვილი, რ. (2012). ქართული დიალოგური მეტყველება (ძირითადი ლინგვისტური და ექსტრალინგვისტური მახასიათებლები). თბილისი: გამომცემლობა „უნივერსალი“.
6. ზექალაშვილი, რ. რ. (2017). შეფასებითი მიმართვა, როგორც საკომუნიკაციო რეგისტრის სპეციფიკური მარკერი. IV საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია „ენა და კულტურა“, შრომები. ქუთაისი, 123-128.
7. კვარაცხელია, გ. (1990). ქართული ენის ფუნქციური სტილისტიკა. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
8. კვაჭაძე, ლ. (2010). თანამედროვე ქართული ენის სინტაქსი, მე-5 შეესებული გამოცემა. თბილისი. გამომცემლობა „ცოტნე“.
9. ლევიძე, მ. (2017). კომუნიკაციის ეთნოსტილი და მიმართვის საალერსო ფორმები ქართულსა და ინგლისურ ენებში. ფილოლოგიის დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად წარმოდგენილი დისერტაცია (ხელნაწერი). თბილისი. ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი. <http://eprints.iliauni.edu.ge/6602/1/%E1%83%9B%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%98%E1%83%9C%E1%83%94%20%E1%83%9A%E1%83%94%E1%83%95%E1%83%98%E1%83%AB%E1%83%94.pdf> (25.06.2023).
10. ЛЭС (1990). Лингвистический энциклопедический словарь (под ред. В. Н. Ярцевой). Москва: «Советская Энциклопедия».
11. ლოლაძე, ნ. (2008). ემოციების გამოხატვის ენობრივი სურათი. ჟურნ. „სემიოტიკა“, 2008, No.3:122-126.
12. ოშიაძე, ს. (2009). ქართული დისკურსის კულტუროლოგიური პარადიგმა (რედ. გ. კვარაცხელია). თბილისი.
13. სანიკიძე, თ., სანიკიძე, ი. (2009). ქართული ენის პრაქტიკული სტილისტიკა. თბილისი: გამომცემლობა „ინტელექტი“.
14. სანიკიძე, ი. (2010). სიტყვის ესთეტიკური და ემოციურ-ექსპრესიული ფუნქციებისათვის ქართულში. I საერთაშორისო კონფერენცია „ენა და კულტურა“, შრომები No.1. ქუთაისი, 349-352.
15. Spillner, Bernd (2014). Anrede und Grußformen im Deutschen: Czasopismo Stowarzyszenia Germanistów Polskich (Zeitschrift des Verbandes der polnischer Germanisten), 3: 173-187. doi:10.4467/23534893ZG.14.010.2932
16. ქეკე – ქართული ენის ეროვნული კორპუსი: <http://gnc.gov.ge/gnc/simple-query> (25.06.2023).
17. ქეკე – ქართული ენის ვებკორპუსი: <http://corpus.leeds.ac.uk/internet.html> (25.06.2023).
18. ქეკე-ილიას უნივერსიტეტის ქართული ენის კორპუსი: <http://corpora.iliauni.edu.ge/?q=ka> (20.05.2022).

Emotional-Expressive Lexis in Addressing and in Georgian Speech Etiquette

Zekalashvili Rusudan

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Tbilisi

Abstract

Address terms within the familiar, close friendly relations are the unavoidable part of the speech; such phrases are determined by the existing interrelations and by the expressive nature of the dialogue itself. The examples of using emotional-expressive lexis during non-official communications are discussed in the represented paper, basing on the extracts from the dialogues found in the several pieces of literature; these cases are interesting and important from the viewpoint of the Georgian dialogue language and its peculiarities. Special attention is paid to the examples found in the conversations in which the attitude of the speaker towards the addressee and their emotions are shown through simple but stylistically expressive addressing phrases. Those phrases can show the emotions especially due to using the certain grammatical and lexical means of the language and they represent grammatical-lexical means which bear stylistic colorings.

From the point of view of constructions, we can show out the addressing phrases containing one, two or even more components. In the one-word addressing phrases the diminutive or affectionate forms of anthroponyms, expressive emotional adjectives and the like are used in the function of noun; zoological names are used as metaphors; in the extended appealing the lexical units are marked according their emotional coloring but their right interpretation depends on the right understanding of the communication situation. In order to get the correct meaning, it is absolutely necessary to consider the duality of such phrases or otherwise the positive or negative coloring of the sayings may not coincide with **positive** (caressing, praising, respect, good wishes) and **negative** meanings of the sayings (such as threatening, mocking, vulgar speech). The addressing phrases containing expressive lexis showing the above mentioned colorings are considered to be rating, assessing within the familiar communicative situations.

The main conclusions are made through the research work basing on the methods of the descriptive, comparative, and semantical-stylistic analysis.

Key words: *Georgian Language; Speech Etiquette; Address; Emotional-Expressive Lexis.*